

A T I Y E H N O

نکته

آن سوی مرزها...

شاید تا به حال تصور می کردید مراسم شب یلدا فقط مختص ایران و ایرانیان است، اما باید بگوییم برگزاری مراسم یلدا را در کشورهای دیگری جز ایران نیز شاهد هستیم؛ کشورهایی مانند ژاپن، کره جنوبی و حتی روسیه. پاکستانی ها از زمان های گذشته مراسم شب یلدا را با دعا و نیایش بر پا می کردند. در این شب طولانی زمستان، مردان به حمام زمستانی می روند. حمام رفتن در این شب با شب های معمولی متفاوت است. حمام این شب بدین گونه است که تکه نانی را در دست می گیرند و بر روی سر خود می گذارند. حمام باید به صورت ایستاده انجام شود و از صبح تا بعدازظهر آخرین روز پاییز نیز انجام می گیرد.

در شب یلدای پاکستان زنان و دختران مراسم جداگانه ای دارند. زنان و دختران، حمام سنتی را انجام می دهند و بعد از تمیز شدن، مراسم آتش افروزی و جشن و پایکوبی و خوردن غذاهایی که از شکمبه بز تهیه می شود ادامه می یابد. در کشور افغانستان هم در شب یلدا سفره مخصوص چیده می شود؛ میوه و آجیل های خوشمزه ای که هر کدام معنای خاص خود را دارد. سرخی میوه های شب یلدا نمادی از خورشید است که مردم افغانستان هم با گذاشتن دو میوه انار و هندوانه زیبایی سفره خود را دوچندان می کنند. مردم این کشور شب بلند یلدا را در کنار بزرگان و ریش سفیدان خانواده می گذرانند. در کنار شب نشینی مانند دیگر شب های یلدا در کشورهای مختلف مراسم شعر خوانی از جمله های سنتی افغان خوانده می شود. نکته قابل توجه اینکه در افغانستان مدارس به جای تابستان در زمستان تعطیل است

و همین موضوع باعث شده بچه ها در شب یلدا ذوق و شوق بسیاری در گذراندن این شب داشته باشند. در تاجیکستان نیز مراسم شب یلدا برگزار می شود.

یکی از مراسم شب یلدا در این کشور پختن نان شیرینی است. این نان شیرینی بسیار لذیذ به شکل های مختلفی از موجودات زنده تهیه می شود. در برخی از روستاها مردمان قدیمی کناره پنجره ها را با پوستین پوشش می دهند و از سقف ها چرم آویزان می کنند و در حیاط گندم می پاشند. تاجیکستانی ها نیز در شب یلدا فال می گیرند، برای اینکه اتفاق های سال بعد را پیش بینی کنند. مردم تاجیکستان در شب یلدا خصوصا در روستاها بر این باورند که هر انسان باید در این شب یک انار کامل بخورد، زیرا خوردن انار در این شب شفا بخش تمام امراض است. «تونوجی» نام شب یلدا در کشور ژاپن است که آن را با سنت های خاص برگزار می کنند. ژاپنی ها در شب چله زمستان حمام برنج می گیرند و خود را برای شب جشن تمیز و مرتب می کنند. آنها معتقدند این کارشان باعث از بین رفتن انرژی های منفی می شود و تا آخر زمستان دچار سرماخوردگی نمی شوند. ژاپنی ها هم مانند بیشتر کشورهایی که یلدا را جشن می گیرند در این شب از میوه و سبزی استفاده می کنند.

۱۶

دور برگردان

“

«یک دقیقه بیشتر»

همه چیز امشب یک جور دیگری می چسبد این چای تازه دم سماور خانوم جان میهمان استکان کمر بار یک این انارهای دانه دانه غرق عطر گلبر این هندوانه قاچ شده در سینی مسی این بادام و پسته و باسلوق شناور در ظرف بلوری این لبوی خوش طعم ریخته شده در کاسه گل سرخی همین حافظی که وقتی تو برایم زمزمه می کنی سیواتر و گوش نواز تر است همه چیز یک جور دیگری می چسبد... چون من در کنار توام؛ چون تو در کنار منی چون ما برای با هم بودن همین «یک دقیقه بیشتر» را غنیمت شمرديم چون قرار است تمام سرمای زمستان را با گرمای بودندت تاب بیاورم...

- صاحب امتیاز: موسسه فرهنگی هنری آهنگ آتیه (وابسته به سازمان تامین اجتماعی) ● مدیر مسئول: روح الله عطریان
- سردبیر: زیر نظر شورای سردبیری
- صفحه آرا: الهه پیرنانش ● عکس: پویا بازارگرد، پر تو جغتایی ● ویراستار: کورش اشرفی ● حرفچین: اکرم خاکپور
- ناظر چاپ: علی توتونی ● نشانی: میدان آرژانتین، خیابان احمد قصیر خیابان دوازدهم، شماره ۲۲ ● تلفن: ۴۵۴۳۶-۲۱
- تحریر به: داخلی ۱۳۸ ● بازگانی: داخلی ۱۲۲ ● www.atyehno.ir ● چاپ: هنر سرزمین سبز

● یکشنبه ۲۷ آذر ۱۴۰۱ ● شماره ۳۶۳

بزم آیینی

کف بازی خراسانی ها

اهالی استان خراسان رضوی در بلندترین شب سال، آیین جالبی دارند که به «کف زدن» معروف است. آن ها در این شب ریشه گیاهی به نام چوبک را که در این دیار به «بیخ» مشهور است، در آب خیسانده و پس از چند بار جوشاندن، در ظرف بزرگ سفالی به نام «تغار» می ریزند. مردان و جوانان فامیل با دسته ای از چوب های نازک درخت انار به نام «دسته گر» مایع مزبور را آنقدر هم می زنند تا به صورت کف در آید. این کار باید در محیط سرد صورت گیرد تا مایع حسابی کف کند. کف آماده شده با مخلوط کردن شیره شکر آماده خوردن شده و پس از تزئین با مغز گردو و پسته برای پذیرایی مهمانان برده می شود. در این بین گروهی از جوانان قبل از شیرین کردن کف ها با پرتاب آن به سوی یکدیگر و مالیدن کف به سر و صورت یکدیگر شادی و نشاط ایجاد می کنند.

خوشامدگویی «چله» در نصف جهان

اصفهانى ها از زمان هاى قدیم، چله را به دو بخش «چله زر» (زن) و «عمو چله» (مرد) نامگذاری کردند و دلیل این نامگذاری به این خاطر بود که از گذشته های دور تاکنون، همه موجودات و اشیاء را بر اساس جنس مذکر و مؤنث تقسیم می کردند. اما شب یلدا اصفهانی ها با پهن کردن سفره ای با نام «سفره شب چله»، این شب را جشن می گیرند. هندوانه به عنوان نمادی کروی که برونش سبز و درونش قرمز است و سمبل خورشید محسوب می شود، به عنوان مهم ترین میوه بر سر سفره چله قرار می گیرد. از دیگر بخش های این آیین در اصفهان قدیم، پهن کردن تمام البسه و رختخواب در هوای آزاد به ویژه در مقابل خورشید با هدف خوشامدگویی به «عمو چله» و «چله زر» بوده است.

نفرین چله!

مردم آذربایجان شرقی در مراسم و دورهمی های مرسوم شب یلدا، آیینی جالب دارند که اغلب بر اساس رسمی دیرینه توسط یک ریش سفید یا بزرگ فامیل بجا آورده می شود. آذری ها در این شب انواع میوه، خربزه، هندوانه و خشکبارهایی چون انگور، بادام و سنجید میل می کنند. پس از مصرف این میوه ها، ریش سفید خانواده در حالی که با چاقو هندوانه را می برد، می گوید «قادا بلامیزی بو گنججه کسدوخ» (بلا یای خودمان را امروز بریدیم) و سپس پوست های میوه را در آب روان می ریزد. تبریزی ها این رفتار را خوب و خوش یمن می دانند. سنت دیگر تبریزی ها این است که زنان معمولا تا پایان چله کوچک خانه تکانی نمی کنند و اعتقاد دارند اگر در طول این دو چله کسی خانه تکانی کند، چله او را نفرین می کند و اگر چله کسی را نفرین کند به نکبت و بدبختی گرفتار می شود!

فال سوزن در همدان!

برگزاری آیین «فال سوزن» یکی از آداب و رسوم شهر تاریخی همدان در شب چله است. برگزاری این آیین در این شب توسط بیشتر خانواده های همدانی رواج دارد و بانوان، دختران و پسران جوان و دم بخت علاقه زیادی به برگزاری آن دارند. در این آیین یک تکه پارچه تازه آب ندیده را به دست دختر بچه نابالغی می دهند و آن دختر کوچک روی پارچه که بهتر است رنگ آن قرمز باشد، سوزن می زند و در این میان زنان سالمند خانواده از شعرهایی که از سالیان دور با خود زمزمه می کردند، می خوانند و حاضران مجلس پیش از خوانده شدن شعر و با هر بار سوزن زدن در دل نبیتی می کنند و شعر خوانده شده را پاسخی برای نیت خود می دانند. زنان همدانی معتقدند هر سوزنی که به آن پارچه توسط دختر بچه زده می شود در واقع مهر تأییدی برای برآورده شدن آرزوهای آنان است و آن آرزو را برآورده شده می دانند.

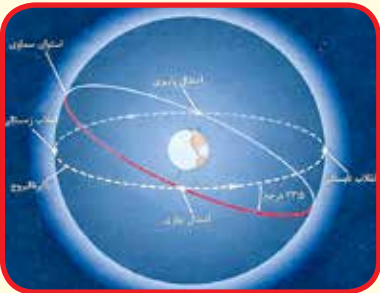
گنج قارون!

در میان کرمانی ها افسانه ای وجود دارد مبنی بر اینکه هر کس شب یلدا را تا نیمه شب بیدار نباشد از هدیه «قارون» محروم می ماند. ماجرای این باور کهن بین کرمانی ها این است که مردم کرمان از روزگار قدیم تصور می کردند در این شب امکان دارد بنا به تقدیر پولدار شوند و فردی هیزم شکن که در واقع صاحب گنج قارون است با شترهایش در شهر می گردد و اگر به کسی تصادفی هیزم بدهد، این هیزم ها تبدیل به طلا می شوند. بر مبنای این افسانه، هیزم شکن فقط به فردی هیزم می دهد که سال قبل کاری نیک انجام داده باشد. کرمان یکی از شهرهای مرکز تجمع زرتشتیان است که به عقیده آنها تاریکی، اهریمن است و در این شب که تاریکی از همه سال بیشتر است، زرتشتیان تا سحر بیدار می مانند و فدی ه می دهند.

متیل گویی بختیاری ها

بخش قابل توجهی از مردم استان چهارمحال و بختیاری با شاهنامه فردوسی آشنایی دارند و به همین دلیل خواندن شاهنامه در شب چله یکی از مراسم قدیمی و سنت های همیشگی آنها به شمار می رود. در این بین نکته جالب توجه این است بسیاری از بزرگترهای فامیل و ریش سفیدان اقوام که وظیفه شاهنامه خوانی در شب چله را برعهده می گیرند حتی سواد خواندن و نوشتن هم ندارند اما داستان های این کتاب را حفظ هستند. بختیاری ها علاوه بر خواندن شاهنامه بر اساس رسمی دیرینه در این شب به قرائت قرآن نیز می پردازند. متیل گویی (قصه گویی بومی) یکی دیگر از آیین های یلدایی مردم این خطه است. داستان برادرانی به نام های احمعلیل و محمعلیل که مادر پیری داشتند و در سرمای سرد زمستان در یک غار دچار یخ زدگی می شوند.

نگاه

شب میلاد خورشید

«شب چله» از لحاظ علم نجوم اول زمستان و برابر با انقلاب زمستانی است که یکی از روزهای ۲۱ تا ۲۲ دسامبر رخ می دهد. خورشید در حرکت سالیانه خود در اول زمستان در جنوبی ترین نقطه شرق طلوع کرده و در جنوبی ترین نقطه غرب، غروب می کند و با کم شدن زاویه حرکتی خورشید در آسمان در این زمان ما در نیم کره شمالی شاهد بلندترین شب سال و کوتاه ترین روز سال هستیم؛ چرا که مدار حرکت زمین با دایره البروج ۴/۲۳ درجه اختلاف دارد و در نقطه انقلاب زمستانی زمین به پایین ترین حد خود و بیشترین اختلاف با مدار دایره البروج می رسد که ۴/۲۳- درجه است. اما از انقلاب زمستانی و با شب چله به بعد خورشید از جنوبی ترین نقطه شرق و غرب فاصله گرفته و کم کم به نقطه شرق و غرب نزدیک شده تا اعتدال بهاری که البته در این زمان شب و روز برابر است. انحراف ۵/۲۳ درجه ای محور چرخش زمین نسبت به حالت عمود بر صفحه مدار آن عامل اصلی تفاوت طول شب و روز در روزهای مختلف سال است. این انحراف سبب می شود از دید ناظران زمینی، خورشید در روزهای مختلف سال مسیری متفاوت را در آسمان طی کند. در روزهای منتهی به زمستان نیم کره شمالی، خورشید کوتاه ترین مسیر ممکن را از دید ناظران نیم کره شمالی زمین در بالای افق طی می کند.

جشن آغاز فصل سرد

ما ایرانی ها بر پایه سنتی قدیمی هر سال روز پایان فصل پاییز را به بهانه «شب یلدا» جشن می گیریم و شبی خوش و خرم را در کنار دوستان، اقوام و اعضای خانواده سپری می کنیم. اما فلسفه این دورهم نشینی در این شب بخصوص چیست؟ در گذشته یلدا به معنای آغاز فصلی بود که هیچ رویشی در آن اتفاق نمی افتاد، فعالیت مردم در مزارع و باغ ها تمام می شد، مردها در خانه می نشستند، زمستان های طولانی به همراه برف سنگین در راه بود و همه چیز متوقف می شد. از همین رو مردم برای گرم شدن دل های شان هر آنچه که اغذیه و... بود در خانه جمع می کردند و اعضای خانواده شب اول سخت ترین فصل سال را نظاره گر کرسی مملو از غذا، محبت و گرما بودند که افسردگی را کنار آن خوشحال هستند و این جنبه روانی داشت که افراد کنار هم قرار گیرند. فلسفه شب یلدا در واقع این است که افراد به یکدیگر، بخصوص کودکان، زنان و سالخورده گان دلگرمی بدهند که در سخت ترین شرایط و سردترین شب ها کنار هم هستند و از اتفاقاتی مانند قحطی، کولاک و... که در راه بود نترسند. یلدا مناسبی است که با یک هدف ساده و صادقانه آغاز شده و فلسفه جشن آغاز فصل سرد این است که ما آغاز زمستان را به گرمی و با دلگرمی جشن بگیریم.

آفت تجمل گرایی

در زمان های نه چندان دور که هنوز زندگی تحت تأثیر دنیای مجازی نبود، شب یلدا شکل و شمایل دیگری داشت. حالا اما کافی است در این شب، سری به شبکه های مجازی بزنیم تا با خیل عظیمی از زرق و برق های بی مورد و سفره های سراسر تجمل روبه رو شویم. آنچه می بینیم با آنچه از سنت شب یلدا از کودکی و نوجوانی در خاطرم ان است زمین تا آسمان فاصله دارد. امروزه یلدا نیز همانند بسیاری از سنت های دیرینه ایرانیان، بهانه ای برای تجمل گرایی است و آیینی که روزگاری در ایران باستان جایگاهی پر از معنا و حاوی یک سبک زندگی بهتر بوده، تبدیل به یک مسابقه مد شده است. در این بین حضور پررنگ تبلیغات در فضاهایی مانند تلویزیون، شبکه های اجتماعی مجازی و... این باور را ایجاد کرده که یلدا یک طرز تفکر مدگرا است که اگر انجام ندهیم امتیاز آن را از دست می دهیم یا به نوعی از دیگران عقب می افتیم. آنچه به نظر می رسد این است که اگر این روزها شاهد پر رنگ شدن نقش ظواهر یک جشن باستانی مثل یلدا هستیم، باید ریشه اش را نه در شبکه های اجتماعی بلکه در دنیای واقعی پیدا کنیم. وظیفه هر ایرانی که نگران از بین رفتن حقیقی این آیین هاست، فرهنگ سازی، دوری از تجملات و آموزش سالم به فرزندان است تا این سنت دیرینه از راستای اصلی خود خارج نشده و به زیبایی و اصالت پیشین خود بازگردد.